

Tampereen ammattikorkeakoulu
Ammatillinen opettajakorkeakoulu

Kehittämishanke

Vuorovaikutuksen edistäminen verkko-oppimisympäristö Moodlessa

Isokääntä, Jani

Työn ohjaaja Maarit Kolari
Tampere 2010

Tampereen ammattikorkeakoulu
Ammatillinen opettajakorkeakoulu
Opettajankoulutuksen kehittämishanke

Isokääntä, Jani
Vuorovaikutuksen edistäminen verkko-oppimisympäristö Moodlessa.
22 sivua
Huhtikuu 2010
Työn ohjaaja Maarit Kolari

TIIVISTELMÄ

Kehittämishankkeessa selvitettiin verkkokeskustelun hyviä käytänteitä Moodle verkko-oppimisympäristössä. Tavoitteena oli löytää uusia menetelmiä rohkaista suntion ammattitutkinnon suorittajia verkon välityksellä käytävään vuorovaikutukseen. Tavoitteena oli myös löytää opettajille hyviä työvälineitä, neuvoja ja vinkkejä vuorovaikutteisuuden luomiseen Moodle verkko-oppimisympäristössä.

Kehittämishanke kohdennettiin Raudaskylän Kristillisen Opiston suntion ammattitutkinnon suorittajiin. Tutkimusmenetelminä olivat kirjallisuusselvitys sekä käytännön ko-keilut Moodlessa kahden eri ryhmän kanssa.

Tulokseksi saatiin kokemuksia erilaisista verkkokeskusteluista ja keskustelualueista, joita voidaan jatkossa hyödyntää ja edelleen kehittää Raudaskylän Kristillisellä Opistol- la ja sen yhteistyökumppaneiden kanssa. Saadut kokemukset jaetaan yhteisissä koulu- tustilanteissa.

Verkko-oppimisympäristö on ammatillisen aikuiskoulutuksen yksi tärkeä kehittämis- kohde, johon jatkossakin on kiinnitettävä huomiota. Vuorovaikutteisuus verkon välityk- sellä on tärkeä kehittämisen alue, koska tutkinnon suorittajat ovat laajalta maantieteelli- seltä alueelta ja kontaktijaksoja on vain kerran kuukaudessa. Ryhmän tuki sekä fyysises- ti että virtuaalisesti edistää tutkinnon suorittamista.

Sisällysluettelo

1	Kehittämishankkeen lähtökohdat ja tavoitteet.....	4
1.1	Hankkeen tavoitteet ja aiheenvalinnan perustelut.....	4
1.2	Raudaskylän Kristillinen opisto	5
1.3	Suntion ammattitutkinto Raudaskylän Kristillisellä opistola	6
1.4	Moodle -verkko-oppimisympäristö	7
2	Ohjaus verkossa	9
3	Keskustelualueen kehittäminen ja keskustelualuekokeilut	12
4	Pohdinta.....	16

Lähteet

1 Kehittämishankkeen lähtökohdat ja tavoitteet

1.1 Hankkeen tavoitteet ja aiheenvalinnan perustelut

Sosiaalinen media ja vuorovaikutteisuus Internetissä on nykyaikaa ja arkipäivää. Verkko pullistelee erilaisia keskustelufoorumeita ja blogeja harrastuksiin liittyen ja löytyypä ajankohtaisia keskustelupalstoja eri ammattiryhmillekin. Jos tahdot vinkkejä vaikkapa autosi huoltoon tai ristipistojen tekemiseen, hyvän avun saatat verkon välityksellä saada.

Verkko toimii myös opetuksen ja ohjauksen välineenä melkeinpä kaikissa oppilaitoksissa. Kun uuteen opintavuonna lukuvuoden alussa kirjaudutaan, opiskelijat saavat käyttäjätunnuksen ja salasanan ainakin oppilaitoksen sähköpostiin ja verkko-oppimisympäristöön. Verkon ja sähköpostin välityksellä käydään kätevästi viestinvaihtoa ja esimerkiksi työssäoppimisen päiväkirjaa voi ”netissä” kirjoittaa.

Työskentelen Raudaskylän Kristillisellä Opistolla kuntien ammattitutkinnon vastaavana opettajana. Opistollamme on käytössä Moodle -verkko-oppimisympäristö ja sitä myös käytetään kohtuullisen ahkerasti. Itse toimin aktiivisesti verkko-oppimisympäristömme kehittäjänä ja sitä myös tämä kehittämissuunnitelma tukee.

Hankkeen perusideana on etsiä ja kokeilla hyviä käytänteitä Moodlen välityksellä käytävään keskusteluun. Verkko-oppimisympäristömme on tällä hetkellä enemmän materiaalipankki kuin vuorovaikutukseen rohkaiseva kanava. Hankkeeni tavoitteena on erityisesti tukea kuntien ammattitutkinnon monimuoto-opiskelijoita vuorovaikutukseen Moodlen avulla lähijaksojen välillä. Usein lähijaksojen aikana käytämme oppitunneilla aikaa joko etä- tai työssäoppimisen jaksojen aikana syntyneiden kysymysten pohtimiseen. Se on hyvä niin ja valmistavaan koulutukseen osallistuvat oppivat näin paljon toisiltaan, mutta monta kysymystä olisi voinut jo etä- tai työssäoppimisen jakson aikana selvittää Moodlen keskustelupalstoilla ja vastauksen kysymykseensä voisi saada nopeammin. Tämä palvelisi paremmin myös työssäoppimista, koska mieltä askarruttavan asian saisi heti pois mielestä ja heti neuvoja sekä ohjeita käytännön työtehtäviin.

1.2 Raudaskylän Kristillinen Opisto

Raudaskylän Kristillisen Opiston juuret ovat herännäisyydessä, joka on yksi Suomen evankelis-luterilaisen kirkon viidestä sisäisestä herätysliikkeestä. Kalajokilaakson maaseudun heränneet vanhemmat näkivät tarpeelliseksi taata lapsilleen yleissivistävän ja käytännön taitoihin valmentavan koulutuksen, joka tapahtui kotien arvomaailman ja vakaumuksen mukaisesti. Näin yhdistyspohjainen opisto sai alkunsa 1920 -luvun alussa.

Vuosikymmenien saatossa Raudaskylän Kristillinen Opisto on kytkeytynyt yhä selkeämmin osaksi yhteiskunnan koulutusjärjestelmää. Se on merkinnyt koulutusten monipuolistumista ja monimuotoistumista. Yhä useammalle opisto edustaa hyvää yleissivistävää kouluttautumismahdollisuutta.

Raudaskylän Kristillinen Opisto tarjoaa humanistis-kulttuurisen oppimisympäristön kauniine puitteineen. Lähtökohtana on elinympäristöä, maailmaa ja ihmisen toimintaa ymmärtämään pyrkivä ote. Koulutustarjonnan toivotaan olevan vaihtoehtona niille opiskelijoille, jotka haluavat oppia asioita mieluummin vähän ja syvästi kuin paljon ja pinnallisesti.

Opiston koulutustarjonnassa on yleissivistäviä opintoja (P10, aikuislukio, iltalukio ja seniorilukio), kehitysvammaisille nuorille suunnattu erityislinja oman elämän taitojen opettelua varten, kolme ammattitutkintoa (lasten- ja nuorten erityisohjaajan, päihdetyön ja suntion ammattitutkinto) sekä erilaisia lyhytkursseja eri ammattiryhmille.

Lukuvuoteen sijoittuvan koulutustarjonnan lisäksi Raudaskylä tunnetaan ”Soivasta kestäään”. Jousi-, puhallin-, kansanmusiikki- ja popleirit kokoavat pieniä ja isoja harrastajia tiiviiseen yhteiseloön musiikin merkeissä läpi kesän.

Opistomme toimii samoissa tiloissa Keski-Pohjanmaan ammattikorkeakoulun humanistisen ja kasvatustieteiden kanssa (yhteisöpedagogi AMK, kirkollinen).

Raudaskylän Kristillinen Opisto ry omistaa Raudasmäen Sosiaalipalvelut oy:n, jonka toimintaan kuuluu mm. lastensuojeluyksiköt Villamiina ja Viljami.

1.3 Suntion ammattitutkinto Raudaskylän Kristillisellä Opistolla

Suntion ammattitutkinnon ensimmäiset perusteet julkaistiin vuonna 2000. Tutkinto on siis varsin tuore, vasta 10 vuoden ikäinen. Tutkinnon perusteet uusittiin vuonna 2006, paremmin työelämän tarvetta vastaavaksi. Perusteiden uudistustyö on parastaikaa menossa ja uusia odotellaan joko vuodelle 2011 tai 2012.

Tutkinnon suorittajat sijoittuvat työmarkkinoilla Suomen evankelisluterilaisen kirkon seurakuntiin tai ortodoksi seurakuntiin, esimerkiksi seurakuntamestarin työtehtäviin. Suntion työ on monipuolista ja tehtävänkuva vaihtelee liki seurakunnittain. Tiettyjä yhtäläisyyksiä tietysti löytyy, suntion keskeisin työ on osa kristillisten kirkkojen toimintaa ja jumalanpalveluselämää. Suntion tehtävänä on luoda puitteet, jotka antavat ihmisille mahdollisuuden hiljentymiseen ja pyhän kohtaamiseen.

(Opetushallitus, Suntion ammattitutkinnon perusteet, 2006.)

Ammattitutkinto muodostuu neljästä tutkinnon osasta:

1. Jumalanpalvelukset ja muut kirkolliset tilaisuudet
2. Hautaustoimi ja viheralueiden hoito
3. Kiinteistöjen huolto
4. Esimiestehtävät *tai* ruokapalvelut

Valinnaisena tutkinnon osana on yrittäjäyys.

Suntion ammattitutkintoa on järjestetty opistollamme vuodesta 2000, ensimmäisten perusteiden julkaisemisesta lähtien. Ensimmäinen opetussuunnitelma laadittiin yhteistyössä Sisälähetysseuran Opiston kanssa.

Suntion ammattitutkintoon valmistava koulutus Raudaskylän Kristillisellä Opistolla on monimuoto-opetusta, sisältäen lähiopetusta, etäopiskelua ja työssäoppimista. Tutkinnon laajuus on 40 ov, mutta jokaiselle tutkinnon suorittajalle laaditaan henkilökohtainen opintosuunnitelma, jossa huomioidaan tutkinnon suorittajan aikaisempi koulutus, työkokemus ja harrastuneisuus, jotka vaikuttavat valmistavan koulutuksen laajuuteen. Valmistavaan koulutukseen osallistuminen opetussuunnitelman mukaan kestää kaksi lukuvuotta. Ammattitaito osoitetaan tutkintotilaisuuksissa tutkinnon osittain, aidoissa suntion työtehtävissä seurakunnissa.

Tutkinnon suorittajat ovat kaikki aikuisopiskelijoita ja ikähaitari on varsin laaja. Tällä hetkellä nuorimmat tutkinnon suorittajat ovat parikymppisiä nuoria ja vanhimmat viidenkymmenen ikävuoden rajapyykin saavuttaneita.

Suntion ammattitutkintoa suorittavat jo kyseisessä työssä olevat seurakunnan työntekijät, mutta yhtäläillä ammatinvaihtajat. Varsin useilla on kokemusta joko kiinteistöjen huollosta, viheralueiden hoidosta tai puhtaanapidon työtehtävistä. Osa tutkinnon suorittajista on työttöminä työnhakijoina ja tutkinnon suorittamisen avulla pyrkivät parantamaan työnsaantimahdollisuuksiaan. Maantieteellisesti Raudaskylän Kristillisen Opiston kuntion ammattitutkinnon suorittajat tulevat varsin laajalta alueelta: Seinäjoelta Pelloon, Kainuusta Hailuotoon.

1.4 Moodle -verkko-oppimisympäristö

Moodle -verkko-oppimisympäristö on ollut opistomme käytössä vuodesta 2006. Tarkoituksena oli luoda etäopiskelun tueksi ympäristö, mistä löytyisivät helposti lähiopetusjaksojen materiaalit, etätehtävät ja aikuisopiskelijan tukisivusto, erilaisine aineistoinen. Tavoitteena oli myös vähentää monisteiden jakamista opiskelijoille, kun luentoaineistot löytyvät sähköisessä muodossa verkosta.

Kun Moodle otettiin käyttöön, varsinaiseksi tavoitteeksi ei osattu vielä keskustelualueiden toimivuutta asettaa. Tarve niiden kehittämiseksi on syntynyt kokemuksen ja käytön myötä. Ehkä siksikin Moodleamme vielä muistuttaa enemmän materiaalipankkia, kuin sosiaalista verkostoa.

Moodle on maailman käytetyimpiä, ellei käytetyin, verkko-oppimisympäristö, jota käytetään yli 200 maassa, yli 70 kielellä. Moodlen suosio perustuu sen hintaan: ohjelma on ilmainen ja kaikkien saatavilla. Moodle on avoimen lähdekoodin ohjelmisto, joka tarkoittaa sitä, että sitä voi muokata omiin tarpeisiin paremmin soveltuvaksi.

Moodle on web-sovellus, jota käytetään Internet selaimen avulla. (Karevaara 2009, s.15.)

Moodle sai alkunsa Australiassa, kun Martin Dougiamas turhautui yliopistonsa käyttämän verkko-opetusympäristön monimutkaisuuteen. Tavoitteena oli luoda ympäristö, missä mm. Internetin mahdollisuudet saataisiin paremmin oppilaitosten käyttöön. Tarkoituksena oli myös helpottaa kurssien perustamista ja sisällön luomista uuden ohjelman avulla. Tavoitteita olivat määrittämässä myös pedagogiset lähtökohdat.

Käyttöä helpottamassa ovat Moodlen käyttäjille suunnattu yhteisöllinen web-palvelu, missä voidaan jakaa kokemuksia ja esittää ongelmakohtiin ratkaisuja. Tukisivustolla on myös pedagogiselle pohdinnalle oma osastonsa.

(Karevaara 2009, s.15.)

Verkko-opetus ei ole enää vain tietotekniikan koulutukseen liittyvä osa-alue, vaan verkkoa hyödynnetään hyvin laaja-alaisesti eri kouluasteilla ja eri tutkinnoissa. Kysymys ei enää ole siitä, että sopiiko verkko juuri minun aineeni opetukseen, vaan siitä, miten voisin käyttää verkkoa opetuksessani. (Karevaara 2009, s.14.)

Verkko-opetus mahdollistaa ajasta ja paikasta riippumattoman opiskelun. Verkko tarjoaa aikuisopiskeluun hyvän lisän, varsinkin kun opiskelijat tulevat maantieteellisesti laajalta alueelta. Näin matkustaminen vähenee ja opiskelua voi suorittaa itselleen sopivampana ajankohtana.

Opiskelun muuttaessa muotoaan, myös opetus muuttuu. Opetuksen merkitys tai opettajan rooli ei vähene, päinvastoin. Uusien kurssien suunnittelu ja ”verkottaminen” vaatii opettajalta entistä tarkempaa suunnittelua ja ohjausta. Verkossa opettajan tulee kiinnittää erityistä huomiota aihealueen rajaukseen, lähdemateriaalin valintaan ja valmisteluun. Perinteisen kontaktiopetuksen materiaalit tarjoavat hyvän pohjan verkkomateriaalin luomiselle ja aiemmin lähiryhmissä tehdyt harjoitustyöt soveltuvat pienin muutoksin myös verkossa tehtäviksi. (Karevaara 2009, s.14.)

Nykyajan työelämän vaatimuksiin kuuluvat tietoteknisten taitojen hallinta, niin myös yhä enenevässä määrin suntion työssä, mm. selainpohjaisten varausohjelmien ja kiinteistötekniikan ohjauksen käyttöä. Verkko-oppimisympäristön käyttäminen tukee osaltaan myös tätä työelämän tarvetta, tulevathan tietokoneen käytön perusteet verkko-opetuksen kautta tutuiksi.

2 Ohjaus verkossa

Tieto- ja viestintäteknikka ovat kehittyneet valtavalla nopeudella ja verkottuminen tuo oppilaitoksille sekä työelämälle uusia haasteita. Nopean verkottumisen ongelmana on, että teknologia kehittyy nopeammin, kuin tietämys esimerkiksi verkko-opiskelua edistävästä pedagogisista keinoista. Opiskeleminen ja työskentely verkossa edellyttävät vuorovaikutusta muiden kanssa. Tieto- ja viestintäteknikan nopean yleistymisen ja kehittymisen myötä verkkovuorovaikutustaitoja voidaankin tulevaisuudessa pitää peruskansalaistaitona. (Marttunen ja Laurinen 2002, s.152.)

Sanomattakin on selvää, että verkko-opetus ei toimi ilman selkeää ohjausta. Samalla tavalla kuin verkkovuorovaikutustaitoja voidaan pitää peruskansalaistaitona, verkko-ohjaus on opettajan normaalia arkipäivää ja perusammattitaitovaatimus. Verkko-ohjaus, joka on verkkoympäristössä tapahtuvaa tavoitteellista oppimisprosessin, opiskelun, oppimisen ja osaamisen kehittymisen ohjausta (Koli 2008, s.15), vaatii opettajalta aikaa ja paneutumista, samalla tavalla, kuin mikä tahansa työtapana. Verkko-ohjaus vaatii ainakin aluksi aikaa enemmän, kuin perinteinen opetus, koska opettaja joutuu ottamaan uuden ympäristön ”haltuun”, opettelemaan käyttämään valittua ohjelmaa ja miettiämään, millaista sisältöä ympäristöön tuottaisi.

Mannisenmäen (2003) mukaan verkko-ohjaaja toimii neljässä roolissa verkko-opetuksen kentällä: organisaattorina, pedagogisisällöllisenä asiantuntijana, sosiaalis-viestinnällisissä sekä tietoteknisissä tehtävissä. (Myllyniemi & Paajanen 2005, s. 186.) Organisaattorina verkko-ohjaaja hallinnoi ja organisoii opetustapahtumat verkossa. Pedagogis-sisällöllis roolin tavoitteena on saada oppimista tukeva ympäristö luotua verkkoon. Sosiaalis-viestinnällisessä roolissa ohjaaja pyrkii luomaan positiivisen ilmapiirin verkkoon ja toimii samalla sekä motivoijana että tiedottajana. Tietotekniset tehtävät liittyvät sekä valitun verkkoympäristön hallinnointiin että opiskelijoiden ohjaamiseen ympäristön käytössä. (Myllyniemi & Paajanen 2005, s. 187.)

Mikään teknologia ei sinällään tuo ohjaukseen syvyyttä tai laatua, vaan se toimii hyvänä apuvälineenä. Opiskelijoiden ohjaaminen toimii parhaiten henkilökohtaisissa, kasvokkain tapahtuvissa tapaamisissa, mutta verkko voi tarjota lisämahdollisuuden ohjausprosessiin. Niemen mukaan ohjauskanavana verkon merkitys on tärkeä, jos verkkoympäris-

tö on rakennettu mielekkäästi oppimista ja ohjausta edistäväksi. Laadukkaasti toteutetuna verkko-ohjaus vaatii aikaa ja riittävästi ohjausta sekä vuorovaikutuksesta ja yhteisöllisyydestä huolehtimista. (Myllyniemi & Paajanen 2005, s. 183 ja s. 188.)

Helsingin ammattikorkeakoulussa toteutetun projektin: ”Verkkoavusteisen opetuksen kehittäminen,” johtopäätöksissä todetaan, että vuorovaikutukseen verkossa tulee opastaa, rohkaista ja joskus jopa pakottaa. Vaikka aikuiskoulutuksesta onkin kyse, ei ole itsestään selvää, että opiskelijat ovat itseohjautuvia ja hallitsevat itsenäisen työskentelytyöteen. Oppiminen ja ohjaus verkossa edellyttävät opiskelijan kykyä omatoimisuuteen. Opiskelijan on tämän lisäksi opittava käyttämään verkko-oppimisympäristöä, joten onnistunut ohjaus vaatii myös käytettävän välineen käyttämisen opettelun. (Kauppinen, A. & Silander, S. 2010.)

Vaikka verkko monipuolisine toimintoineen onkin meille jo varsin tuttu, on verkko-ohjaus nuori ja kehittymässä oleva kulttuuri, joten siksi tulee verkossa tapahtuvan opettajan työn ennakoitua ja valmistelua erityisesti painottaa. Verkossa toimimiseen on hyvä valmistautua tietoisesti ja suunnitelmallisesti, jotta opiskelu ja ohjaus tapahtuisivat mielekkäällä tavalla. (Koli 2008, s.20.)

Verkko-ohjaus ja verkko-opintojen suunnittelu ei ole staattinen tila, vaan vaatii jatkuvaa kehittämistä. Hyvää verkkokurssia suunnitellaan, valmistellaan ja ennakoidaan mahdollisimman hyvin. Verkko-opintojen ollessa käynnissä opiskelua johdetaan ja opiskelijaa ohjataan. Kun kurssi on valmis, sen toteutusta arvioidaan ja kehitetään. (Koli 2008, s. 22.)

Tavoitteellisen oppimisprosessin suunnittelu alkaa opintojakson tavoitteiden asettamisesta. Tavoitteissa tulisi kuvata se, mitä osaamista tässä jaksossa tulee saavuttaa ja oppia. Tavoitteet voivat nousta opetussuunnitelmasta, mutta tavoitteita miettiessä on tarpeellista miettiä, kenelle verkko-oppimisprosessia tehdään, mitä osaamista tavoitellaan, mitä on tarkoitus oppia ja mitä kaikkea luvataan saavutettavan. (Koli 2008, 32.)

Verkko-opetuksen ohjausresurssin määrittelyyn vaikuttavat monet asiat, mutta tehtävien laadinnassa voi jo huomioida, mihin ohjausresurssia suunnataan. Jos kurssilla tehtävät ovat hyvin yksilökeskeisiä, vaaditaan ohjausresurssia enemmän, kun taas vastaavasti

sellaiset tehtävät, joiden kautta voi ohjata koko ryhmää tai ainakin osaa, resurssia tarvitaan vähemmän. (Koli 2008, s.85.)

Verkkokeskustelua käytettäessä, tavoitteiden asettelu on yhtä tärkeää, kuin muussakin verkko-opetuksessa. Suunniteltaessa keskusteluaihetta, on hyvä aloittaa miettimällä, mitä tavoitellaan. Siihen liittyen tulee laatia hyvä ohjaava kysymys tai ongelma, jota käsitellään. Keskustelulle on hyvä laatia selkeät ohjeet ja pohtia, miten keskustelua ohjataan. (Koli 2008, s.72 – 73.)

3. Keskustelun kehittäminen ja keskustelun kokeilut

Viestinnällisyys ja vuorovaikutus toisten käyttäjien kanssa ovat tärkeä osa verkossa käytävää tiedonvaihtoa. Verkosta etsitään tietoa ja verkossa jaetaan kokemuksia. Internetin ovat täyttäneet erilaiset blogit, keskustelufoorumit ja sosiaalisen median muut muodot, facebook, twitter, jne, missä esimerkiksi tietyn alan harrastajat voivat jakaa kokemuksiaan. Toimiva verkkokurssi toimii samalla tavalla, valmiin materiaalin jakopaikasta tulee yhteisen oppimisen foorumi ja opiskelutapahtuma.

Verkossa ainoastaan opettaja ei ohjaa, vaan siihen osallistuvat myös toiset opiskelijat. Yksi tavoittelemisen arvoinen asia verkossa onkin vertaisryhmän tuki, minkä voisi esimerkiksi hyvän keskustelupalstan avulla saavuttaa. Aikuisopiskelijan yhtenä erityispiirteinä on kommunikatiivinen oppiminen, muiden kanssa keskustelu ja kokemusten vaihto. Ryhmän ja sosiaalisen vuorovaikutuksen merkitystä ei voi ohittaa, varsinkaan aikuisten kanssa, joille jo elämäkokemus tuo perspektiiviä käsiteltäviin asioihin (Manninen 2002, 64 – 65.)

Verkko-opetuksen kehittämisessä pitää pyrkiä luomaan hyvät mahdollisuudet vuorovaikutukselle ja yhteisöllisyydelle. Nykyään käydään eräänlaista kilpavarustelua oppilaitosten välillä siitä, kenellä ovat uusimmat verkko-oppimislustat hallussa ja käytössä. Valitettavasti tämä kilpavarustelu saattaa jättää verkossa käytävän ihmisten välisen vuorovaikutuksen kehittämisen taka-alalle. Ihminen yksinään ei kuitenkaan pysty hahmottamaan oppimaansa laajassa mittakaavassa, vaan me tarvitsemme oppimisemme peilaamiseen muita ihmisiä. (Lehto & Terva 2002, s.102.)

Onnistuneessa verkkokeskustelussa kaikki toimijat, sekä ohjaaja että opiskelijat, osallistuvat keskusteluun. Kirjoitetussa tekstissä verkkokeskustelun kautta tuodaan esiin omaa persoonallisuutta sekä itselle tärkeitä asioita ja kysymyksiä. Näin saadaan itselle merkittävät asiat esiin ja oppimista tapahtuu. (Lehto & Terva 2002, s. 105.)

Onnistuneen verkkokeskustelun saavuttamiseksi vaaditaan ohjaajan taitojen lisäksi opiskelijoilta hyvät valmiudet tietokoneen käyttämiseen, positiivista asennetta verkkopiskelua kohtaan ja itseohjautuvuutta (Lehto & Terva 2002, s. 114.)

Tätä kehittämishanketta ajatellen laadin neljä erilaista keskustelualuetta sunnuntai-ammattitutkinnon suorittajien käyttöön verkko-oppimisympäristöömme. Keskustelualueiden teknisen toteutuksen tein kolmeen ensimmäiseen Moodlen keskustelualue –työkalulla, mutta neljännen, oppimispäiväkirjan työvälineeksi valitsin verkkoteksti –tehtävän, joka mahdollisti helposti vain opettajan ja tutkinnon suorittajan kahdenkeskisen vuorovaikutuksen.

Moodlen tekninen käyttö on varsin yksinkertaista ja molemmat käyttämäni työvälineet olivat jo entuudestaan tuttuja, joten tekniseen toteutukseen ei kulunut juurikaan aikaa. Aikaa vie enemmän tehtävän sisällön miettiminen niin, että se houkuttelisi opiskelijan kirjoittamaan ja avautumaan verkossa.

Mielestäni myös opiskelijan näkökulmasta Moodlen käyttö on helppoa, jos tietokoneen peruskäyttö on hallussa (hakemistorakenne, selaimen käyttö, tekstinkäsittely...). Aluksi toki täytyy opiskelijat perehdyttää Moodlen käyttöön, mutta tietotekniikan perustiedoilla ja –taidoilla varustettu opiskelija taitaa hyvin myös Moodlen. Kynnystä kokeilla ja osallistua keskustelupalstoille pyrin madaltamaan tarjoamalla tietoteknistä tukea myös puhelimitse ja sitä jonkin verran käytettiin. Yhdessä sitten askel askeleelta, klikkaus klikkauksella edettiin ja tulosta saatiin. Tueksi laadin myös kaikille opiskelijoille jaettavan kirjallisen ohjeen.

Ensimmäisen alueen tavoitteena oli tarjota mahdollisuus ryhmän väliseen tutustumiseen perinteisen ”Tutustuminen” –palstan avulla. Palsta auttaa myös opettajaa tutustumaan ryhmäänsä, etenkin, jos kuvat saadaan esittelyyn mukaan. Tämä palsta toimi myös mielekkäänä tapana opettaa keskustelupalstan toiminta ryhmän aloittaessa opintonsa. Keskustelupalstan toiminta opetettiin lähijaksolla atk –luokassa ja jokainen aloitti yhden keskustelun, itsensä esittelyn. Kierrellessäni luokassa opiskelijoiden kesellä, oli helppo huomata, ketkä tarvitsevat erityisesti tukea Moodlen käytössä. Osan kanssa jo tässä tilanteessa opetettiin kädestä pitäen keskustelualueiden käyttöä ja kokemattomimmille tietokoneen käyttäjille järjestin oman päivän mittaisen ”preppauskurssin”, jossa vielä tarjosin yksilöllistä apua ja tukea tietokoneen käytössä. Apunani ja toisena kouluttajana oli opistomme it-suunnittelija.

Lähijakson jälkeen annoin kotitehtäväksi käydä kommentoimassa ja tervehtimässä jokaista ryhmäläistä ja tehtävän palautusprosentti oli varsin korkea. Ainoastaan muutama 17 opiskelijasta jätti kommentoimatta.

Kynnys oli siis riittävän matala ja tekstin tuottamisen ei tarvinnut olla niin pohdittua ja ”vakavamielistä.”

Toisena ideana oli tarjota paikka ”UKK” -tyyppiselle (usein kysytyt kysymykset) keskustelulle, esimerkiksi työssäoppimista ja tutkintotilaisuuksia varten. Opiskelijoilla oli mahdollisuus kysyä työssäoppimiseen tai tutkintotilaisuuteen liittyviä kysymyksiä. Joka vuosi samat kysymykset toistuvat lähijaksojen aikana ja keskustelupalstan avulla voisi vastata kysymyksiin lyhyemmällä aikajänteellä. Kysymykset ja vastaukset jäisivät tuleville vuosille myös käyttöön, joten kaikkea ei välttämättä tarvitsisi kysyä uudelleen. Lupasin vastata kysymyksiin mahdollisimman pian, viimeistään viikon kuluessa siitä, kun kysymys palstalle tuli, mutta vastasin melkein saman päivän aikana, joten keskustelu oli liki reaaliaikaista. Palstan käyttö oli kuitenkin varsin vähäistä, muutama kysymys ja kommentti. Samat kysymykset toistuivat edelleen työssäoppimiseen ja tutkintotilaisuuksiin liittyen lähijaksolla, mutta ehkä näihin asioihin sai riittävän nopeasti vastauksen, vaikka lähijakso vain kerran kuukaudessa onkin.

Kolmas keskustelukokeilu oli paritehtävien palauttaminen keskustelupalstalle. Paritehtävien perusteella ryhmän oli tarkoitus keskustella, tehdä tuotetun aineiston perusteella kenties lisäkysymyksiä ja pohtia asiaa yhdessä. Tavoitteena oli saada verkon kautta ns. asiantuntijaryhmä -työskentelyä aikaiseksi. Keskustelua ei syntynyt, osittain varmasti siksi, että tehtävä ei ollut riittävän hyvin ohjeistettu. Tehtävät kyllä tehtiin, yhtä parityötä lukuun ottamatta, mutta mitään ei kommentoitu. Opiskelijoiden jättämän palautteen kautta ilmeni, että he eivät olleet ymmärtäneet, mitä kyseisellä tehtävällä tavoiteltiin ja mitä heidän piti tehdä. Oiva osoitus siitä, että tehtäväksiannon täytyy olla selkeä, palauttamiselle tulee määritellä määräaika ja apukysymyksin ohjata keskustelua alkuun. Ohjaajan mukanaolo verkkokeskustelussa on tärkeää ja pakollista, jos keskustelua on oikeasti tarkoitus saada aikaan.

Neljäntenä keskustelualueena tarjosin mahdollisuutta kirjoittaa oppimispäiväkirjaa verkon kautta, joka osoittautuikin varsin suosituksi. Oppimispäiväkirja ei ole avoin alue kaikille, vaan perustuu opettajan ja oppilaan väliseen dialogiin. Käytännössä toteutin

tämän Moodlen ”verkkoteksti” –tehtävänä, missä opiskelija kirjoittaa päiväkirjaa suoraan selaimella Moodlen tekstieditoria käyttäen.

Oppimispäiväkirjaa verkkoon kirjoittavat osallistuvat hyvin kaikkeen muuhunkin verkossa käytävään keskusteluun, mutta oppimispäiväkirjaa kirjoittavat myös sellaiset, joille ehkä julkisesti kysymysten ja kommenttien esittäminen on vaikeaa.

Oppimispäiväkirjan etu verkossa käsikirjoitettuun verrattuna on eittämättä ohjaajan mahdollisuus reagoida opiskelijan esittämiin kysymyksiin nopeasti. Lupasin vastata oppimispäiväkirja viesteihin viimeistään viikon sisällä, mutta käytännössä vastasin jo muutaman päivän sisällä. Näin reflektointi tapahtui melko nopeasti ja samoin opiskelijat jatkoivat oppimispäiväkirjan tuottamista muutaman päivän sisällä.

Oppimispäiväkirjaa kirjoittavat kokevat tärkeäksi sen, että viestit ovat kahdenkeskinen dialogi ohjaajan kanssa. Tämä ilmeni siten, että moni opiskelija varmisti, ettei päiväkirjaa pääse muut lukemaan.

4 Pohdinta

Kehittämishankkeeni aihe oli hyvin selvä heti pedagogisten opintojeni alussa. Verkko-oppimisympäristön kehittäminen työhöni kuuluu ja siihen olen sitoutunut.

Osaltaan aihevalintaan vaikutti myös jo todettu muoti-ilmiö sosiaalisen median suhteen. On muodikasta olla mukana Facebookissa, Twitterissä, puhutaan Second lifesta ja näiden kaikkien mahdollisuuksista oppimisympäristöinä. En halua olla patistamassa tai pakkotamassa omia opiskelijoitani kaikkialle, jokaiseen foorumiin ja ympäristöön, vaan mielelläni keskittäisin eri toimintoja yhteen ympäristöön. Opiskelijamme ovat varsin heterogeenisiä, niin iältään kuin tietoteknisiltä taidoiltaan varsin erilaisia. Opintojen alussa osalle kauhistusta herättävät saman päivän aikana jaettu aineisto sähköpostin ja Moodlen käyttöön, toiset surffaavat molemmissa kuin luontojaan. Keskittymällä yhteen ympäristöön helpotamme myös opiskelijoiden tutustumista verkon tarjoamaan vuorovaikutteisuuteen.

Kehittämishankkeeni tavoitteena oli etsiä ja kokeilla uusia, erilaisia käytänteitä verkossa käytävään keskusteluun. Tarjolla on erilaisia ohjelmistovaihtoehtoja keskustelun alueen luomiseksi, mutta päätin käyttää Opistollamme käytössä olevaa Moodle –verkko-oppimisympäristöä. Periaatehan näissä kaikissa on sama, osallistuja lähettää alueelle viestin, jonka muut voivat lukea ja halutessaan kommentoivat sitä (Karevaara 2009, s. 83).

Moodlen keskustelun alueet toimivat teknisesti yhtä hyvin, tai huonosti, kuin kaikki muutkin. Kiinnostusta ja keskustelua herättävät aiheet tahtovat venyä pitkiksi poluiksi, joka tietysti heikentää luottavuutta. Ongelma on kuitenkin sama, ohjelmistosta riippumatta. Joskus keskustelut saattavat rönsytä sivuun aiheesta, mikä silloin jatkavaa ketjua turhaan. Ohjaajana voi kuitenkin rönsyjä poistaa tai siirtää toiselle alueelle, jos tuntuu, että kirjoitettu teksti tulisi kuitenkin säästää. Oma linjani ”moderaattorina” (sääntelijä; sovittelija, hillitsijä; hidastin) on, etten juuri puutu keskustelun kulkuun ottamalla jotain pois tai siirtelemällä viestejä uusiin paikkoihin. Puutun, jos on selkeästi tarve puuttua vaikkapa kielenkäyttöön, mutta sellaiseen ei ole ollut tarvetta. Tekstin ulkoasua olen muokannut, varsinkin kun teksti on kopioitu esimerkiksi Word -

tekstinkäsittelyohjelmalla tehdystä tekstitiedostosta. Silloin tekstiin jää ylimääräisiä merkkejä sotkemaan varsinaista asiaa, joten ulkoasua on tarpeen siivota.

Keskustelualueiden luonteeseen kuuluu, että kaikkien käyttäjien ei tarvitse olla samaan aikaan verkossa. Keskustelua itseä kiinnostavasta aiheesta voi käydä seuraamassa ja kommentoida silloin, kun se itselle parhaiten sopii. Toisaalta Helsingin ammattikorkeakoulun projektin johtopäätöksissä todettiin, että verkkopohjaisten opiskeluympäristöjen riippumattomuus ajasta ja paikasta on jossain määrin harhaa. Edelleen, vaikka keskustelupalstan käyttö ei vaadi kaikkia samaan aikaan koneelle, aikataulutusta ja opiskelun ohjaaminen on tärkeää. Opettajan olisi hyvä määritellä vastaanottoajat myös verkkoympäristöä varten (Kauppinen, A. & Silander, S. 2010).

Keskustelualueille laitoin määräaikoja, mihin mennessä pitäisi keskusteluun osallistua. Sanoin myös, milloin viimeistään käyn keskusteluihin vastaamassa. Kokeilematta jäi niin sanotut päivystysajat, jolloin olisin ollut Moodlessa paikalla ”online” ja samalla opiskelijatkin olisivat olleet. Tätä tapaa on tarpeellista kyllä kokeilla ja näin ”patistaa” myös opiskelijoita vuorovaikutukseen. Ongelmana tällaisessa tehtävässä on yhteisen ajan löytäminen ja opettaja joutuu ohjaamaan työskentelyn ns. normaalin työajan ulkopuolella, illalla tai viikonloppuna.

Eniten keskustelualueista hyötyvät ne opiskelijat, joilla on tietotekniikka hyvin hallussa. Tietokoneen käyttäminen on tuttua ja he ovat saattaneet aikaisemminkin olla koulutuksessa, missä verkko-oppimisympäristöä on käytetty. Jos atk:n preppaustunnilla huomaa, että opiskelijan tietotekniset perustaidot ovat hukassa, niin ei voi odottaa kovinkaan suurta menestystä keskustelupalstalla. Koulutuksen suunnittelussa tulee tarjota mahdollisuus tietotekniikkataitojen harjaannuttamiseen, jos keskustelupalstoille toivoo enemmän osallistujia. Osallistumisen aikuiskoulutukseen soisi olevan myös sellainen uusien, itselle tuntemattomien osa-alueiden kokeilua, joiden kautta saattaa avautua uusia mahdollisuuksia oppia.

Tämän päivän työelämässä, olipa sitten työ melkein mitä tahansa, joutuu tietotekniikkaa käyttämään. Mielessäni on käynyt jopa valmistavaan koulutukseen valmistavan koulutuksen järjestäminen, missä mm. opeteltaisiin tietokoneen käyttö tarpeelliselle tasolle.

Verkko-oppimisympäristön keskustelualueet tarjoavat oikein ohjattuna ja riittävän tietotaidon omaaville opiskelijoille hyvän kanavan vuorovaikutukseen lähiopetusjaksojen ulkopuolella. Kuitenkaan pelkästään verkon varaan ei voi esimerkiksi tehtävien palauttamista jättää, koska kaikille opiskelijoille ei verkkoympäristö ole omin alue toimia. Verkko-oppimisen rinnalle on tuotu käsite ”Blended learning,” jolla viitataan opetuksen sulautumista eri oppimisympäristöihin. Kaikki oppiminen ei enää tapahdu yhdessä ympäristössä, vaan siellä, missä oppiminen ja toiminta on autenttista ja oppimista edistävää (Koli 2008, s.16.).

Tekstin tuottaminen osalle aikuisopiskelijoista on hankalaa. Tekstintuottamista ei ole esimerkiksi työssä tarvinnut, eikä sitä taitoa ole muutenkaan kokenut tarpeelliseksi harjaannuttaa. Osallistuminen verkossa käytävään keskusteluun perustuu täysin kirjoitettuun tekstiin, joten hyötyjinä ovat ne, joille tekstintuottaminen on luontevaa. Osalle aikuisopiskelijoista saattaa kynnystä tekstintuottamiseen nostaa, kun pelätään, että sen pitää olla kieliopillisesti virheetöntä. Kun sallin kirjoittamisen murteella, se jo madalsi kynnystä ja tekstiä pikkuhiljaa syntyi.

Toisaalta opiskelijat voivat arkailla nettiin kirjoittamista, kun eivät tiedä, millaista tekstintuottamista heiltä odotetaan tai millaisia puheenvuoroja heiltä odotetaan. Yritän pitää matalaa kynnystä yllä aluksi kehottamalla kirjoittamaan ja kokeilemaan, vapaasti ja vailla mittareita. Tähän tarkoitukseen epämuodollinen ”Tutustuminen” -palsta toimii varsin hyvin. Tämän lisäksi laadin koulutuskäyttöön muutaman muunkin vapaan keskustelun palstan, missä sai testata keskustelupalstan tekniikkaa ja toimivuutta.

Kaikki ihmiset eivät ole vielääkään tasa-arvoisia tietotekniikan saatavuuden suhteen. Ryhmässäni on ollut sellaisia opiskelijoita, joilla ei ole varaa hankkia omaa tietokonetta, puhumattakaan laajakaistayhteyttä. He ovat kokeneet hankalaksi käyttää kirjaston yleisiä tietokoneita ja ovat jääneet näin kokonaan verkko-oppimisympäristön käytön ulkopuolelle. Näin ollen verkkoa on vaikea ottaa selkeäksi osaksi opetusta tai sitten yhdeksi opiskelijavalinnan kriteeriksi pitää nostaa tietokoneen käyttötaito ja koneen omistaminen.

Vaikka Internetti on pullollaan kaikenlaista foorumia, blogia blogin perään ja sosiaalinen media valtaa alaa, ainakin terminä, niin vuorovaikutusta verkkoon ei noin vain maasta polkaista. Alueiden tekninen toteutus, kuten totesin, on helppoa. Siinä piilee vaara luoda paljon erilaisia keskustelualueita, miettimättä sen tarkemmin niiden pedagogista sisältöä. Muutama hyvin suunniteltu ja toteutettu palsta riittää, vuorovaikutusta syntyy riittävästi niiden kautta.

Ohjaamiseen täytyy varata riittävästi aikaa, senkään vuoksi ei kannata kovin montaa keskustelupalstaa luoda. Opettajan ja ohjattavan kahdenkeskinen keskustelu oppimispäiväkirjan kautta oli kokeilujen osalta parasta antia ja vaati eniten aikaakin. Opiskelijat, jotka kokivat päiväkirjan tarpeellisena ja hyvänä tapana pureksia oppimaansa, innostuivat kirjoittamaan pitkiäkin tarinoita esimerkiksi työssäoppimisen jaksonsa tapahtumista. Vastausten kirjoittaminen oli mielekästä ja päiväkirjamerkintöihin mielellään vastasi mahdollisimman pian opiskelijan päivityksen jälkeen. Opiskelijat esittivät usein suoria kysymyksiä päiväkirjansa kautta, joten senkin vuoksi halusi vastata pian.

Lindforsin (2007) mukaan vuorovaikutus verkossa onnistuu, jos opiskelijat kokevat sen mielekkääksi tavaksi toimia. Tähän vaikuttavat aikaisemmat positiiviset kokemukset verkkokeskusteluista; jos on aikaisemmin hyviä kokemuksia, helpottaa se myös kirjoittamista uusille palstoille. Vastaavasti huonot kokemukset nostavat kynnyistä verkon kautta tapahtuvaan vuorovaikutukseen. (Lindfors 2009, s.22.)

Verkkokeskusteluihin osallistuminen vaatii opiskelijalta tietoteknisiä taitoja ja riittävät laitteet, koneen ja yhteyden. Tekniikan pitää olla helppoa käyttää, ettei vuorovaikutus tökkää jo siihen, ettei palstalle edes pääse kirjautumaan. Tietoteknistä tukea tarvitaan ja keskustelupalstan toimintaan perehdyttäminen on tärkeää.

Oleellista on myös se, että käsiteltävä aihe kiinnostaa. Opiskelijan on, helpompi osallistua sellaiseen keskusteluun, mistä hän jo jotain tietää ja jos ei tiedä, niin täytyy olla mahdollisuus sitä tietoa hankkia. Tärkeää on myös se, että opiskelijalla on aikaa verkkokeskustelulle. Samalla tavalla, kuin mihin muuhun opiskeluun tahansa, opiskelijaa tulee ohjata varaamaan aikaa myös verkossa käytävään keskusteluun. Opiskelija ei myöskään saa arkailla omien ajatusten asettamista muiden tarkastelun alle. Tunne siitä,

että liittyy keskusteluun, tulee kuulluksi ja ymmärretyksi, on tärkeää ja helpottaa vuorovaikutusta. (Lindfors 2009, s.24.)

Kehittämishankkeeni oli hyvä alkusysäys verkko-oppimisympäristömme kehittämisen suhteen, laajemminkin kuin pelkästään vuorovaikutteisuuden ja keskustelupalstojen osalta. Verkkopedagogiikka vaatii todellakin pohtimista ja vuorovaikutusta kollegojen kanssa. Olemmekin hakemassa yhteistyöopistojemme kanssa hanketta, missä etsimme parempia käytänteitä verkko-oppimiseen ja -ohjaamiseen. Tavoitteena on jakaa hyviä kokemuksia verkostossa ja niiden avulla kehittää omaa toimintaa.

Keskustelualueita jatkossa pitää kehittää entisestään. Vuorovaikutukseen tukeminen ja ohjaaminen ovat edelleen varsin keskeisiä kehittämisen paikkoja. Yhä uudelleen opiskelijat kertovat, että ryhmän kanssa tapahtuva vuorovaikutus on sekä opintojen etenemisen että ammatillisen kasvun kannalta keskeistä. Vuorovaikutusta tapahtuu jokaisella lähijaksolla kasvokkain ja sitä kontaktiopetukselta tullaan myös hakemaan ja tapaamaan samassa tilanteessa olevia opiskelutovereita. Tärkeää on siis avoimen ilmapiirin luominen verkkokeskusteluunkin ja näin antaa rohkeutta opiskelijoille ilmaista itseään myös verkkotekstin avulla. Hyvää vuorovaikutusta verkossa edesauttaa se, että osallistujat tuntevat toisensa ja ovat tavanneet myös kasvokkain. Ryhmä tapaa toisensa kuukausittain, joten tämä asia on kunnossa. Kontaktiopetuksessa tulee kiinnittää vielä enemmän huomiota siihen, että kaikki ryhmän jäsenet kommunikoivat keskenään. Tiettyä pienryhmäytymistä tapahtuu, vaikei siihen ohjattaisikaan ja vuorovaikutus koko ryhmän kanssa jää vähemmälle. Näiden pienryhmien välistä vuorovaikutusta tulee lisätä ja ryhmiä on joskus hyvä myös muuttaa.

Keskustelujen teemat ja aihealueet täytyy miettiä tarkemmin. Aiheiden valinnassa täytyy löytää ne, mitkä keskustelua helposti aiheuttavat. Tehtävänanto täytyy olla tarpeeksi selvä, että opiskelija tietää, mitä häneltä vaaditaan ja odotetaan. Joskus voisi kokeilla jatkaa jotain lähijaksolla alkanutta keskustelua verkossa.

Tärkeää on myös teknisen osaamisen vahvistaminen sellaisilla, joilla tietotekniset taidot ovat heikkommat. Kun verkko-oppimisympäristö toimintoinen on tarpeeksi tuttu ja opiskelija osaa siellä toimia, on mahdollista saada positiivinen kokemus aikaan verkko-keskustelustakin. Tämä edesauttaa jatkossa osallistumista keskusteluihin.

Todellisuutta on myös se, että kaikilla ei ole intoa osallistua verkkokeskusteluun. Edelleen täytyy tarjota mahdollisuus kirjoittaa esimerkiksi oppimispäiväkirja sinikantiseen ruutuvihkoon, vaikka verkkokeskusteluna käytyinä se opettajasta helpommalta tuntuisikin. Oppimispäiväkirjan välityksellä käytävään keskusteluun ja sen tarjoaminen oppimisen välineenä on tärkeämpää, kuin itse käytettävä väline.

Opiskelijoita täytyy ohjata myös varaamaan aikaa verkko-opiskeluun ja vuorovaikutukseen siellä. Keskustelupalstalle osallistuminen saattaa tuntua toisarvoiselta tai toisaalta niin vaativalta ja aikaa vievältä toiminnalta, että siihen osallistumista siirtää itselleen ”parempaan aikaan.” Tämän vuoksi olisi hyvä kokeilla verkkopäivystystä, jolloin kaikki opiskelijat ovat samaan aikaan paikalla ohjaajan kanssa. Tämän avulla voidaan hälventää kokemusta vaativuudesta tai toisarvoisuudesta, kun huomataan, että verkkotyöskentely yhdessä onnistuu.

Moodleen kaipaisiin kätevämpää toimintoa oppimispäiväkirjan kirjoittamista varten. Nykyinen väline, verkkotekstitehtävä, on vähän hankala, koska teksti venyy pitkäksi nauhaksi ja lukeminen on vaikeaa. Jokin blogi –tyylinen työkalu olisi paikallaan, mikä lienee jo saatavillakin lisäosana. Opettajaltakin vaatii vielä perehtyneisyyttä Moodlen käyttöön ja sen lisäosien hallintaan. Onneksi tässä ovat apuna opiston it-asiantuntijat.

Kehittymistä tapahtuu kokeilemisen ja kokemuksen kautta. Tarkoitus on jakaa tämä kokemus muiden Opistomme opettajien kanssa yhteisessä verkko-opetusseminaarissa elokuussa 2010. Silloin järjestämme henkilöstökoulutusta verkko-ohjauksesta.

Tämä hankeraportti toiminee keskustelun herättäjänä opistollamme ja muutamassa yhteistyöverkostossamme. Raportin avulla toivon heräävän keskustelua sekä yleensä verkko-ohjauksen roolista ja merkityksestä että vuorovaikutteisuuden edistämisestä verkko-oppimisympäristöissä.

Hankkeesta on toki selkeä hyöty omaan työhön. Verkko-oppimisympäristö on ollut jo sen verran pitkään työvälineenä, että jonkinlainen kokemus ja näkemys siitä on muodostunut. Moodlen tekninen käyttö sujuu, sen käyttämisen osaan myös opiskelijoille opettaa ja heitä siinä ohjata. Aineiston ja tehtävien sisältöönkin on huomiota tullut kiinnitettyä, joten vuorovaikutteisuuden lisääminen oli selkeä seuraava askel.

Lähteet

- Kauppinen, A. & Silander, S. (2010). Verkkoavusteisen opetuksen kehittäminen. [Online viitattu 13.3.2010] Saatavilla html-muodossa:
<http://cs.stadia.fi/~lehtk/VAOK/raportti/Johtopaatoksia.htm>
- Karevaara, S. (2009). Moodlen perusteet. Helsinki: Oy Finn Lectura Ab.
- Koli, H. (2008). Verkko-ohjauksen käsikirja. Helsinki: Oy Finn Lectura Ab.
- Lehto, T. ja Terva, J. (2002). Verkot ja yhteisöllisyyden kehittymisen: merkitys aikuiskoulutukselle. Teoksessa Sallila, P. ja Kalli, P. (Toim.) Verkot ja teknologia aikuisopiskelun tukena (s. 98 – 116). Aikuiskasvatuksen 42. vuosikirja. Helsinki: Gummerus.
- Lindfors, E. (2009). Opitaanko verkossa keskustellen? Teoksessa Joutsenvirta, T. & Kukkonen, A. (Toim.) Sulautuvaa opetusta monilla tavoilla ja menetelmillä (s. 18 – 34). Valtiotieteellisen tiedekunnan verkko-opetuksen kehittämissyyskoko. Helsinki. Saatavilla html-muodossa:
http://www.helsinki.fi/valtiotieteellinen/julkaisut/sulautuva_opetus.pdf
- Manninen, J. (2002). Verkko aikuisen oppimisympäristönä. Teoksessa Sallila, P. ja Kalli, P. (Toim.) Verkot ja teknologia aikuisopiskelun tukena (s. 53 – 73). Aikuiskasvatuksen 42. vuosikirja. Helsinki: Gummerus.
- Marttunen, M. ja Laurinen, L. (2002). Vuorovaikutusta verkossa ja suullisesti - yhteisöllisen argumentoinnin ja kriittisen ajattelun edistäminen. Teoksessa Sallila, P. ja Kalli, P. (Toim.) Verkot ja teknologia aikuisopiskelun tukena (s.152 – 176). Aikuiskasvatuksen 42. vuosikirja. Helsinki: Gummerus.
- Myllyniemi, E. ja Paajanen, S. (2005). Mielekästä verkko-ohjausta etsimässä. Teoksessa Luoto, I. & Leppisaari, I. (Toim.) Kasvamassa verkko-opettajuuteen (s. 147 – 163). Chydenius instituutti.
- Opetushallitus. (2005). Näyttötutkinnon perusteet, suntion ammattitutkinto 2006.